

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א

חג הסוכות תשט"ז (חלק ב)

יום ב' דסוכות תשט"ז

• חיד"א ובני יששכר: עושים זכר דוקא לענני הכבוד, שהפך והפך את
ניתן גם לערב רב, והעננים הקיפו והבדילו את ישראל מהם • וזהו
הקדוש: אהרן הכהן העדיף לעשות הענל מלהכניס את הערב רב
לתוך ענני הכבוד, ולטב אתכון • ביאור מדרש: היושב בסוכה בזמן
הזה, זוכה ויושב לעתיד בסוכה של סדום • הלולב מאגד כל בחינות
שבישראל לכפר אלו על אלו, אבל נוטלים אותה בתוך הסוכה,
ללמוד שבפועל אין להתחבר אם אנשים שאינם הגונים •

ז"ל שמיני עצרת תשט"ז

• עיקר העבודה בשמיני עצרת היא במחשבה, שמשתוקקים להרבות
בעבודה, והקב"ה מצרפה למעשה • ענני הכבוד גילו שמה שעשו
בהשתדלות בני אדם אינם מכוחו ועוצם ידו, אלא מעזרת ה' • מצות
סוכה היא זכר לב' בחינות. לסוכות ממש, ללמוד שצריך לעשות
התחלת המצוה, וענני הכבוד שהקב"ה מסייע לו להצליח לגמור •
שמיני עצרת מקריבים פר אחד ואיל אחד, להורות ג"כ לעשות
התחלה מועטת מצד האדם, אבל ריבוי העבודה משלים הקב"ה •

בלשון הקודש

בהוספת הערות להבנת הענין

שנת תשפ"ז לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדוש

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

צו מנדב זיין רופט: 1-718-388-5519 | אויטאמאטיש דורך קרעדיט קארד: #1700 845-366-2793

לשון קדוש - קונטרס רפד (חלק ב)

• ברכת מזל טוב •

הר"ר הערשל שטערן הי"ו

לאירוסים בנו החתן יהושע נ"י - עב"ג בת
הר"ר אביגדור יודא האלפערט הי"ו

הר"ר שלום יוסף זילבערשטיין הי"ו

לאירוסים בתו - עב"ג החתן אברהם נ"י בן
הר"ר יצחק אייזיק בראדי הי"ו

• וְהֵם יַעֲלוּ לְזָכְרוֹן •

הרב הקדוש נחל נובע מקור חכמה

רבי נחמן ב"ר שמחה זצ"ל מברסלב

יומא דהילולא י"ח תשרי (אושפיא דמשה) תקע"א
זכותו ינן עלינו ועל כל ישראל

הרה"ח הישיש, האריך בתפלה, ובאמירת תהלים שפך נפשו
בכל יום, אהב מצות ודרך לקיימן, עסק תמיד בצדקה וחסד
וביקור חולים, והיה דבוק בריב"ק זי"ע ובמשנתו

רבי שמואל אברהם ז"ל ברייער
ב"ר יעקב קאפל ז"ל

נפטר י"ד תשרי (ערב סוכות) תש"פ

הרה"ח בנש"ק, איש חסיד מדור הישן, עבודתו בתורה
ובתפלה היה לדוגמא, צנוע בדרכיו וקובל כל אחר בסבר
פנים יפות, ובה לקורבה יתירה אצל רביה"ק זי"ע

רבי אלי' בצלאל ז"ל טייטלבוים
בן הרה"צ ר' יקותיאל יהודה זצ"ל הי"ד

נפטר י"ט תשרי ג' דהומ"ס (אושפיא דאהרן) תשע"ט

הרה"ח המפואר, איש חי רב פעלים, מרחם על הבריות,
מתלמידי רביה"ק זי"ע

רבי חיים ע"ה רייזמאן
ב"ר יהודה הלוי ז"ל

נפטר י"ד תשרי (ערב סוכות) תשע"ה

הרה"ח זקן ונשוא פנים, אהוב על הבריות, מעוטיר במדות
נשגבות, יגע בתורה בשקידה רבה, וקיים מצות בוראו ברגש,
גמל חסד בגופו ומאודו, והסתופף בצל רביה"ק זי"ע

רבי אלי' בצלאל ז"ל שרייבער
בן הרה"ח ר' יעקב ז"ל

נפטר י"ז תשרי א' דהומ"ס (אושפיא דיעקב) תשפ"א

האשה החשובה, חכמה צנועה וחסודה, יראת ה', בעלת
מדות טובות, ריחקה מותרות עוה"ז, התבטלה לרצון קונה, וזויתה
כלב נפש במסורת אבותינו ורבותינו בתמימות

מרת מרים ליבא ע"ה פערלמוטער

בת הרה"ג ר' יחזקאל שרנא בראך זצ"ל הי"ד דומ"ץ האלאש
אשת יכלת"א הרה"ח ר' שלום אברהם איש שליט"א
מו"ל קול רבינו הקדוש - נפטרה י"ד תשרי (ערב סוכות) תשפ"ד

האשה החשובה מרת
צפורה ע"ה וועבער
ב"ר חיים שמחה בונם ז"ל
אשת יכלת"א הרה"ח ר' דוד שליט"א
ב' תשרי ו' דהומ"ס תשפ"ו

הרב החסיד רבי
שמואל יצחק ז"ל קאהן
ב"ר מתת' הכהן ז"ל
נפטר י"ז תשרי א' דהומ"ס תשע"ח

הר"ר שמואל אברהם מאיר ב"ר מרדכי דוב הלוי גרובער ז"ל, י"ג תשרי תשפ"א ♦

♦ הר"ר משה אפרים ב"ר ארי' ז"ל הערשקאוויטש - וזונתו מרת שפרה יענטא ע"ה ב"ר משה יודא ז"ל ♦

♦ מרת חיה דבורה ב"ר מאיר ע"ה וויינשטאק, כ"ז סבת תשפ"ו ♦

♦ הר"ר יקותיאל יודא ע"ה ב"ר קלונימוס קלמן הי"ו, כ"ב ניסן תשפ"ו ♦

KolSatmar.com

יום ב' דסוכות תשט"ז

א

קשיזיות ודקדוקים במצות לולב וסוכה

קושיא א

במדרש תנחומא^א על הפסוק וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וגו', וכי ראשון הוא, והלא ט"ו הוא, אלא ראשון לחשבון עונות. (א) וצריך ביאור הכוונה בזה.

ב

קושיא ב

בפייט^ב מזכירים מה שאמרו חכמינו ז"ל כי ארבעת המינים שבלולב רומזים על ארבע הכתות שבישראל, ואוגדים אותן יחד בחג הסוכות לכפר זה על זה, וכמו

^א בתנחומא אמור (סימן כב): וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, וכי ראשון הוא, והלא ט"ו יום הוא, וְאֵת אִמְרַת בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, אלא ראשון הוא לחשבון עונות. ○ רבי מני ורבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר, משל למה הדבר דומה, למדינה שהיתה חייבת ליפס למלך, והיה המלך משלח לגבותה ולא היתה נותנת, שהיה שטר גדול. כך פעם הראשון ופעם שני היה משלח לגבותה ולא היו נותנים, מה עשה המלך, אמר לבני פלטרין שלו עמדו ונלך עליהם, עד שהן הולכין כמו עשר מילין שמעו בני המדינה, מה עשו, התחילו גדולי המדינה יוצאין לאפנטי של מלך, אמר להם מי אתם, אמרו לו בני מדינה פלונית אנו ששלחת לגבותינו, אמר להם ומה אתם מבקשין, אמרו לו בבקשה ממך עשה עמנו חסד שאין לנו מה ליתן, אמר להם בשבילכם אני מניח לכם מחצה, עד שהוא בא יצאו בריוני המדינה אף הן קדמו אותו כמו ה' מילין, אמר להם ומה אתם, אמרו לו בני המדינה פלונית ששלחת לגבות ואין לנו כח לעמוד אלא בבקשה ממך שתרם עלינו, אמר להם כבר הנחתי מחצה ובשבילכם אני מניח מחצה על מחצה, עד שהוא מהלך יצאו כל בני המדינה אליו גדולים וקטנים, אמר להם מה אתם מבקשים, אמרו לו אדוננו המלך אין לנו כח ליתן מה שאנו חייבים לך, אמר להם כבר הנחתי מחצה ומחצה על מחצה, ובשבילכם אני מניח הכל, אלא מכאן ואילך ראש חשבון הוא. ○ (והנהמשל), המלך זה מלך מלכי המלכים הקב"ה יתברך ויתברך שמו, בני המדינה אלו ישראל שהם מסגלין עונות כל ימות השנה, מה הקב"ה עושה, אומר להם עשו תשובה מראש השנה, והם נכנסין ובאין ביום הכיפורים ומתעניין בו ועושין תשובה, והקב"ה מוחל להם. ומה הם עושין, ערב ראש השנה גדולי הדור מתעניין, והקב"ה מוותר להם שליש מעונותיהם, ומראש השנה ועד יום הכפורים יחידים מתעניין, והקב"ה מוותר שליש מעונותיהם, וביום הכפורים כל ישראל מתעניין ומבקשין רחמים, אנשים ונשים וטף, והקב"ה מוותר להם את הכל, דכתיב (אחרי טו, ל) כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם וגו'. מה ישראל עושין, נוטלין לולביהן ביום טוב ראשון של חג, ומזהללים ומקלסים לפני הקב"ה, והקב"ה מתרצה להם ומוחל להם, ואומר להם הרי ויתרת לכם את כל עונותיכם הראשונות, אבל מעכשיו הוא ראש חשבון, לכך כתיב וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, ראשון לחשבון עונות. (והובא זה גם בטור (א"ח סימן תקפא)).

^ב ביוצרות ליום א' דסוכות (ד"ה אקחה בראשון, בפיוס הארוך שמקודם קדושה) [ואצל רבינו יגנון זה בסעודת היום, ובשנת תשט"ז יגנון זה ביום ב', מכיון שיום ראשון חל בשבת]: וכמו בַּעֲצֵי הַדָּר רִיחַ וְטַעַם, כֵּן בָּעֵם זֶה בַּעֲלֵי מִצְוֹת וְדַע נַעַם. וכמו בכף תָּמַר טַעַם וְלֹא רִיחַ, כֵּן בָּעֵם זֶה בַּעֲלֵי מִצְוֹת בְּלֹא דַת וְרִיחַ. וכמו בַּעֲבוֹת רִיחַ וְטַעַם מֵר, כֵּן בִּיגְיָמוֹ הוֹגֵי דַת וְחֶפֶס מֵר. וכמו עֲרֵבָה בְּלֹא טַעַם וְרִיחַ, כֵּן בִּיגְיָמוֹ עֲקֵשִׁים אֲטוּמִים מִלֵּהֲרִיחַ. וכמו עֵץ פְּרִי עֲלֵי סֹרֵק מִחִפִּים, כֵּן יִשְׂרָאֵל עֲלֵי רִשְׁעִים מִחֻפּוֹפִים. וכמו הֵם אֲגוּדִים אֶלֶּה בְּאֶלֶּה, כֵּן תְּלוּיִים אֶלֶּה בְּאֶלֶּה, לְמִשְׁךְ אֶלֶּה אֶת אֶלֶּה, וּלְכַפֵּר אֶלֶּה עַל אֶלֶּה, לַעֲשׂוֹת אֶלֶּה בְּאֶלֶּה.

^א ביוקרא רבה (אמור ל, יב): דבר אחר פרי עץ הַדָּר אלו ישראל, מה אֲתָרוֹג זה יש בו טעם ויש בו ריח, כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים. כִּפַּת תְּמָרִים אלו ישראל, מה התְּמָרָה הזו יש בו טעם ואין בו ריח, כך הם ישראל יש בהם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים. וְצִנֵּף עֵץ עֵבֶת אלו ישראל, מה הָדָס יש בו ריח ואין בו טעם, כך ישראל יש בהם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה. וְעֶרְבֵי נָחַל אלו ישראל, מה עֶרְבָה זו אין בה טעם ואין בה ריח, כך הם ישראל יש בהם בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים. ומה הקב"ה עושה להם, לאבדן אי אפשר, אלא אמר הקב"ה יוקשרו כולם אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו, ואם עשיתם כך, אותה שעה אני מתעלה, הדא הוא דכתיב (עמוס ט, י) הַבֹּהֶן בְּשִׁמְיָם מְעֻלּוֹתַי, ואימתי הוא מתעלה, כשהן עשוין אגודה אחת, שנאמר (שם) וְאֶגְדַּתְוָה עַל אֶרֶץ יִסְדָּהָ. לפיכך משה מזהיר לישראל וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן.

שאומרים שם וכמו הם אגודים אלה באלה [פן תלויים אלה באלה] למשך אלה את אלה, ולכפר אלה על אלה, לעשות אלה באלה.

(ב) אמנם יש להבין למה דוקא בחג הסוכות עושים רמז זה במצות נטילת הלולב, ולא בשאר ימות השנה.
וגם נבאר דיש שייכות לזה גם עם מצות סוכה שבזה החג.

ג חקרמה לקושיא ג-ד

בגמרא ערכין^א איתא, מאי טעמא דמאן דאמר קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא, דכתיב (נחמ' ח, יז) ויעשו כל הקהל השבים מן השבי ספות וישבו בספות, כי לא עשו מימי ישוע בן נון בן בני ישראל וגו', אפשר בא דוד ולא עשו סוכות, עד שבא עזרא, אלא מקיש ביאתם בימי עזרא לביאתם בימי יהושע בן נון, מה ביאתם בימי יהושע מנו שמיטין ויובלות וקידשו ערי חומה, אף ביאתם בימי עזרא מנו שמיטין ויובלות וקידשו ערי חומה וכו' [והיינו שבימי עזרא קידשו מחדש, כי קדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבא].

ופירש רש"י, דהאי כי לא עשו וגו', לאו אסוכות מהדר, אלא הכי קאמר, כי לא עשו מה שעשו עכשיו מימות יהושע בן נון, ומאי ניהו, קדושת הארץ, עכ"ד.
והיוצא מזה כי למ"ד קדושה ראשונה שבימי יהושע בן נון לא קידשה לעתיד לבא^ב, היוצא להקדישה שנית בימי עזרא.

ד

ושוב פריך בגמרא ואידך [מאן דאמר, דסובר דקדושה ראשונה קידשה גם לעתיד לבא, האין יפרש הפסוק כי לא עשו בן מימי ישוע בן נון], ומשני דבעי רחמי על יצרא דעבודה זרה ובטליה, ואגין זכותא עלייהו כסוכה. ופירש רש"י דלעולם כי לא עשו אסוכות קאי, ולא סוכות ממש, אלא דבעי עזרא רחמי איצרא דעבודה זרה ואימסר בידיה, ואגין זכותא דעזרא עלייהו כסוכה.

ומסיק שם בגמרא, והיינו דקפיד קרא עילויה דיהושע, דבכל מקום כתיב יהושע, והכא כתיב ישוע. דבשלמא משה לא בעי רחמי [לבטל יצרא דעבודה זרה], דלא הוי ליה זכותא דארץ ישראל, אלא יהושע דהוה ליה זכותא דארץ ישראל אמאי לא בעי רחמי.

^א בגמרא ערכין (לכ): מאי טעמא דמאן דאמר קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא, דכתיב (נחמ' ח, יז) ויעשו בני הגולה השבים מן השבי ספות וישבו בספות, כי לא עשו מימי יהושע בן נון בן בני ישראל וגו' ותהי שמחה גדולה מאד. אפשר בא דוד ולא עשו סוכות, עד שבא עזרא, אלא מקיש ביאתם בימי עזרא לביאתם בימי יהושע, מה ביאתם בימי יהושע מנו שמיטין ויובלות [שהתחילו למנות שמיטין ונתחייבו במעשר] וקידשו ערי חומה, אף ביאתם בימי עזרא מנו שמיטין ויובלות וקידשו ערי חומה [פירש"י: דהא כי לא עשו לאו אסוכות מהדר, אלא הכי קאמר, כי לא עשו מה שעשו עכשיו מימות יהושע, ומאי ניהו קדושת הארץ] וכו'. ^ב ואידך, דבעי רחמי על יצרא דעבודה זרה ובטליה, [לעולם כי לא עשו אסוכות קאי, ולאו סוכות ממש, אלא דבעא עזרא רחמי איצרא דעבודה זרה, ואימסר בידיה, כדאמר בסנהדרין (סד)], ואגין זכותא [דעזרא] עלייהו כי סוכה, [כי לא עשו דבר זה בימות יהושע כן]. ^ג והיינו דקא קפיד קרא עילויה דיהושע [לאדכורי יהושע טפי מהאחרים, וקא מדכר ליה בלשון גנאי], דבכל דוכתא כתיב יהושע, והכא כתיב ישוע [משום דאיהו הוה ליה לימבעי רחמי עלה דמילתא, כן] בשלמא משה לא בעא רחמי, דלא הוה זכותא דארץ ישראל, אלא יהושע דהוה ליה זכותא דארץ ישראל, אמאי לא ליבעי רחמי.
^ה ויש לציין כי הלשון 'לעתיד לבא' שבכל סוגיא זו, אין הכוונה על מות המשיח דוקא, אלא על ימים העתידים להיות, לאחר החורבן, וכן בבית שני.

ה
קושיא ג

והנה לפי דברי הגמרא אלו צריכים עדיין להבין בהמשך הפסוקים שם.
(ג) כי למאן דאמר דלא קידשה לעתיד לבא, קשה, דלפי תירוץ הגמרא נמצא דמקודם נאמר וַיַּעֲשׂוּ סוכות, דמיירי ממצות סוכה עצמה, ואחר כך שוב מיירי הכתוב מענין אחר לגמרי, ממה שקדשו את ארץ ישראל, שלכאורה אין לזה שייכות לעשיית מצות סוכה, ואם כן צריך ביאור להבין המשך וקישור הפסוקים.

ו
קושיא ד

(ד) וכן צריך ביאור למאן דאמר דקידשה לעתיד לבא, וסיפא דקרא מיירי בענין מה שביטלו יצרא דעבודה זרה, דקשה להבין השייכות מזה לענין עשיית מצות סוכה דמיירי לעיל מיניה. וגם מהו הנמשל דאגין עליהו 'כסוכה' דייקא.
וכל הענין צריך ביאור.

(ראה עוד קושיא ה-ו, להלן באות יא ואות כה)

ז
ישוב הקושיות

חקרמה ליישוב קושיא ג

ואפשר לומר בזה, דהנה הבני יששכר¹ הביא בשם החיד"א² שהקשה דהלא שלש מתנות נתן הקב"ה לישראל במדבר, מן, ובאר, וַעֲנִי כְבוֹד, ולמה לא נצטוו לעשות זכר רק לעניי כבוד, ולא למן ובאר.

¹ בבני יששכר (תשרי י, יג-טו): הקדמונים אחזו שער, לדרוש ולחקור על מה עשה ה' ככה, [נשהר] ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל במדבר, מן ובאר וַעֲנִי כְבוֹד (תענית ט), הנה צוה השי"ת זכר לַעֲנִי הַכְּבוֹד במצות סוכה, ולא עשה כן במן ובאר וכו'. • והנה ראיתי להרב הגדול מ' חיד"א הנ"ל בספרו ראש דוד כתב בשם הרב החסיד מו' חיים כפסוי, דהמן ובאר הלא המה לחם ומים שהן הכרחיים לחיי האדם וכו'. • [והנה] הרב הגדול החסיד מ' חיד"א זללה"ה הטעים לנו עוד טעם, [על] מן ובאר, למה לא צונו השי"ת לעשות להם זכר, וצונו במצוה לעשות זכר לעניי כבוד. הנה כתב בשם הרב החסיד מו' יהודה חאביליוו זללה"ה, להיות עניי כבוד היו רק ישראל מיוחדים בטובה, כי הערב רב פלט אותם הענין, מה שאין כן מן ובאר, גם הערב רב נהנו מהם, עכ"ל. • וכי ישאלך בנך למה באמת ממתנת מן ובאר נהנו גם הערב רב מה שאין כן ממתנת עניי הכבוד, הנה לדעתי אפשר לצרף טעם זה גם כן עם טעם הרב מהר"ח [כפוסין] הנ"ל ועפ"י הדרך שכתבתי לעיל, והיינו להיות מן ובאר הם למזון לחיי האדם בהכרח כלחם ומים, וכביכול זה מחייב הדין והמשפט השכלי אשר השי"ת יתן לבריותיו שבראם מזונות לחיותם, על כן גם הערב רב שהם גם כן בריותיו ית"ש, נהנו מן המן ובאר, משא"כ עניי הכבוד שהוא בחסד גדול, ואהבה וחיבה יתירה נודעת לישראל במה שהלביש אותם בעניי כבוד, הנה בזה לא זכו הערב רב. • הנה לפי"ז יומתק גם כן [מאמר הכתוב] לַמַּעַן יַדְעוּ דַרְתֵּיכֶם, לא אמר תִּקְרְו, היינו דְרִין בְּתַרְאִין דְּקִיָּמִין הָעֶרֶב רַב עֲלֵיהוּ כָּל"י חֲמִ"ס וְדַחְקִין לֹון גְּלוּתָא, כמבאר בזוהר (בראשית כה), הנה יכירו וידעו בני ישראל שלא יהיה להם התחברות עמהם, כי החיבה יתירה של השי"ת הוא רק לישראל, על כן בַּסְּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי רַק אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וכו', אֲנִי הוֹיָ"ה אֶלְקֵיכֶם הַנּוֹתֵן לָכֶם תּוֹסַפֵּת טוֹבָתוֹ וחסדו, חוץ מה שמחייב הדין והמשפט השכלי. מה שאין כן הערב רב הגם שנהנו מן המן ובאר, הוא מחמת שהמשפט מחייב לזון את בריותיו, מה שאין כן תוספת החסד הוא עֲנִי כְבוֹד, לא זכו הערב רב, על כן לא נצטוונו במצוה לזכר רק לעניי כבוד. לזה קיימו וקבלו רז"ל (עבודה זרה ג:) שגם לעתיד במהרה בימינו יהיה המבחן לאומות העולם במצות סוכה.

² בספרו ראש דוד (ריש פרשת אמור): הוּוּ בַה קמאי חקור דבר, ושאלו בראש העמק שאלה את פני מבין שיש בו מדעת קונו, מה זה היה יקר בעיני ה' מעלה נשיאים על גב מעלה, זכר עשה לעניי כבוד, כל האזרח בישראל סביבותיו סוכתו ועמד על כנו. ואילו שתיים זו מן ובאר, לא אתיא זכירה לא מינה ולא מקצתה מעין דוגמא, כי אין לחם ואין מים כל שיש במינו. ועל דבר זה אמור רבנן בטעמא וכו'. באזינונו שמענו משם גדול, הרב החסיד

ותירץ' דזהו יען כי מן הַמֶּן וְהַבָּאָר נהנו גם הָעָרֶב רב כמו ישראל, מה שאין כן בַּעֲנֵי הַכְּבוֹד שלא היו רק לבני ישראל, כי הָעָרֶב רב הם היו חוץ לעננים^ט, ועל כן עושים זָכָר רק לענני כבוד, כי מתנה זו היתה לה מעלה יתירה במה שהיתה מיוחדת רק לבני ישראל.

ח

והנה השורש של תוקף יצרא דעבודה זרה בדורות הראשונים, היה נגרם מחטא העגל. והחטא העגל בא על ידי הערב רב, וכדאיתא בזוהר הק' ש' שהערב רב באו וטענו לאהרן הכהן, או שיניחו אותם ליכנס בתוך העננים, או שיעשו להם עגל, ואהרן הכהן בחר דעדיף טפי ליתן להם עגל, ממה שהם יכנסו ויתערבו בישראל, שזה מזיק מאד לישראל. ואמרו שם בזוהר כי אהרן לָטַב איכוון. רק הפגם היה, מפני שגם בין ישראל שבתוך העננים היו כאלה שהרהרו אחר העגל, ועל כן היה נחשב לחטא.

וזה היה השורש של יצרא דעבודה זרה, שסבלו ממנה בדורות שלאחריהם.

ט

ולפי זה נמצא דמצות סוכה שהוא זכר לענני הכבוד דייקא, שהיתה מתנה מיוחדת לבני ישראל ולא להערב רב, זה מורה על התבדלות מהערב רב, שהרי לכן עושים זכר רק לזה, מפני שהיה במתנה זו התבדלות מן הערב רב. אמנם לכאורה הוא אֲלֵיהּ וקוץ בה', שהרי מזה ההתבדלות נמשך מה שעשו את העגל ונתחזק יצרא דעבודה זרה, ועל כן כל זמן שלא ביטלו את יצרא דעבודה זרה, לא היו יכולין לקיים מצות סוכה בשלימות הגמור.

מהר"ר יהודה אביליוו זלה"ה, ראה וְתָר וטעמא טעים על אשר ציונו יוצרנו לעשות זכר לענני כבוד במצות ואילו למן ובאר שמים הנה רְעוּתִיהָ, לא יפקדו ולא יזכרו לעשות להם שם, והיה טעמו, כי הענני כבוד סוככים בכנפיהם לישראל עם קרובו, ובהם נבחו וניכר תפארת ישראל, כי הן בני קל חי ובחר בנו מכל העמים, כי הערב רב גם שקבלו התורה והמצוה, מחוץ לענן יחנו, ודוקא ישראל מוקפי ענן. אבל מן ובאר היו נזונים מהם גם הערב רב. אי לזאת, בדבר המסויים לישראל לבדם נצטוונו לעשות זכר, מה שאין כן מן ובאר שהיו גם לערב רב.

כמבואר בדברי הזוהר המובא להלן.

ט בזוהר הק' כי תשא (דף קא:): תא תזי, כל ענני קר דאָזלו במדברא, לא הוּוּ חפין אלא לבני ישראל לחודייהו, וההוא עננא דיקר דכתיב (בשלח יג, כא) וְהָ הוּלַךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם, אֲזָלָא לְקַמְיֵיהוּ. וְאֵלֶּיךָ עָרֶב רַב, וְכָל אִינוֹן בְּעִירֵי עֲאִינֵי וְתוֹרִין, הוּוּ אֲזָלוּ לְבַר מַמְשְׁרֵיהֶם, לְבִתְרֵיהֶם. וְתָא תזי, כל אינון ארבעין שנין דקא אָזלו יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּרָא, שוֹם לְכַלּוֹאָ וְטוֹפֵא לֹא הָיוּ גוּ עֲנֵי לָגוּ. וְעַל דָּא עֲאִינֵי וְתוֹרֵי דְהוּוּ אֲכָלֵי עֵשֶׂב, לְבַר הוּוּ, וְכָל אִינוֹן דְּנִטְרֵי לוֹן. וְאִמְר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָבָא, אִי הָכִי אִינוֹן עָרֶב רַב לֹא הוּוּ אֲכָלֵי מִן מִנָּא. אֲמַר לִיהּ וְדָאִי הָכִי הוּא, אֲלֵא מָה דִּיהִבִּין לוֹן יִשְׂרָאֵל, כְּמָאן דִּיהִיב לְעַבְדֵיהּ. וּמִמָּה הוּוּ אֲכָלֵי, מִמַּמְצִית, מַה דְּאִשְׁתָּאָר מִכְתָּר רִיחָא, פְּסוּלָת. וְקִרָא אֲקִרְיוּ וְאִמְר (בשלח טז, לה) 'וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל' אֲכָלוּ אֶת הַמֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה. בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא אֲחֵרָא. וְיִרְאוּ 'בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' וְיִאֲמָרוּ מִן הוּא, וְלֹא שָׂאָר עָרֶב רַב, עֲאִינֵי וְתוֹרֵי דְהוּוּ בִּינֵיהוּ. וְעַד הִשְׁתָּא הוּוּ אֲתַפְסִינֵי אִינוֹן עָרֶב רַב, וְהִשְׁתָּא קָמוּ וּבְעו עוֹבְדָא לְאַתְקָפָא לְסִטְרָא אֲחֵרָא. אָמְרוּ, אוּ נָהָא בְּלָנָא עֲמָא חָדָא, וְנָהָי בְּכִלְלָא עֲמִכּוֹן, אוּ יִהָא לֵן מֵאֵן דִּיהִךְ קָמָנָא, כְּמָה דִּיהִךְ אֲלֶקְכוֹן קָמִיכוֹן. אָמְר אֲתֵרֵן, חַס וְשְׁלוֹם דְּאֵלֶּיךָ יִשְׁתַּחֲפּוּן בְּעֲמָא קְדִישָׁא לְמַהוּ כְּלָא כְּלָלָא חָדָא, וְלֹא יִתְעַרְבוּן עֲמָא קְדִישָׁא בְּעֲמָא דָא כְּלָלָא חָדָא, אֲלֵא טַב אִיהוּ לְאַפְרָשָׁא לוֹן מְגו עֲמָא קְדִישָׁא, עַד דִּיִּתִּי מִשָּׁה. וְאִתְרֵן לְטַב אֲתֵכּוֹן, אֲלֵא סִגְיָאִין הוּוּ מִיִּשְׂרָאֵל דְּאִשְׁתַּחֲפּוּ בְּהִדְיָהוּ בְּלָבָא. וּבְגִין כֵּן, כִּד אֲתָא מִשָּׁה, אֲצִטְרִיךְ לְכַרְרָא וּלְבָנָא לְעֲמָא קְדִישָׁא מִהוּא חוּבָא, וְאִשְׁקֵי לוֹן שְׁקִי, עַד דְּאִתְבְּרִירוּ כְּלָהוּ וְלֹא אִשְׁתָּאָר בְּהוּ פְּסוּלָת כְּלָל.

הוא כעין מָשֶׁל, הנזכר בלשון הגמרא בראש השנה (יז). ופירש שם רש"י: אֵלֶּיהּ שְׁמִינָה יֵשׁ כָּאֵן [שהוא טוב לאכילה], וְקִין בַּה. כלומר דבר תנחומין יֵשׁ כָּאֵן, אבל יֵשׁ בתוכה דבר קשה שאינו שוה לכל.

י
ישוב קושיא ד

ובזה מיושב המשך הפסוקים למאן דאמר שסובר קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא, דלדידיה קאי סיפא דקרא על ענין ביטול יצרא דעבודה זרה. ולדרכינו מובן שפיר השייכות מענין ביטול עבודה זרה למצות סוכה, כי עד שלא ביטלו העבודה זרה לא קיימו מצות סוכה בשלימות הגמור. וזהו גם כן ענין המשל דאגין זכותיה עלייהו כסוכה, כי מישך שייכא כל הענין למצות הסוכה, המורה על טובת ההתבדלות והתפרדות מן הערב רב, ומן עובדי עבודה זרה.

יא

[קושיא ה]

ואגב נבאר מה שסיימו שם בגמרא, דקפיד קרא על יהושע שלא ביטל יצרא דע"ז עוד בימיו, לאחר שהיה לו זכות דארץ ישראל, ועל כן קראו כאן הכתוב ישוע, בחסרון אות ה"א.

ה) ולכאורה יש להבין בזה, למה נגרע משמו דייקא האות ה"א, שהרי לכאורה היה ראוי יותר לגרוע האות יו"ד. כי מתחלה היה נקרא הושע, אלא שלאחר כך הוסיף משה אות י' על שמו וקראו יהושע, לומר י-ה יושיעך מעצת מרגלים", ואם כן היה הסברא לגרוע כאן אותו האות שהוסיפו לו, ועל כרחק דטעמא יש בגווה במה שניטל ממנו דייקא האות ה"א.

יב

[ישוב קושיא ה]

אמנם נראה לומר בזה, דהנה על הפסוק (שלח יג, טז) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשִׁיעַ בֶּן נֹון יְהוֹשֻׁעַ, איתא בתרגום יונתן, כִּד חָמָא מֹשֶׁה עֲנוּתָנוּתָהּ, קָרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון יְהוֹשֻׁעַ. וצריך ביאור הכוונה בזה.

יג

ויש לפרש בזה, דהנה לכאורה יוקשה למה התפלל משה רק על יהושע, ולא התפלל גם על פֶּלֶב, שהקב"ה יושיע אותם מעצת מרגלים. אלא דמצינו במדרש"י שכלב בן יפונה לחם עם המרגלים, ומשה הבין זה כי פֶּלֶב גדול להלחם אִתָּם, ועל כן לא הוצרך משה להתפלל עליו. מה שאין כן ביהושע הבין משה שמחמת גודל ענוותנותו לא ירצה להלחם אִתָּם, ועל כן הוצרך משה להתפלל עליו שלא יותפס ח"ו בעצתם, ומבואר דברי התרגום יונתן.

יד

ונמצא מזה כי שם יהושע רמזו בו גודל ענוותנותו, שהרי לצד מדת הענוה שלו הוא שנשתנה שמו מן הושע ליהושע. ואפשר לומר דזה גרם לו גם מה שלא ביטל יצרא דעבודה זרה, כי מחמת שפלות רוחו ומדת הענוה שבו, חשב על עצמו שאין בכוחו לבטל זאת.

יא וכמבואר בגמרא סוטה (לד:), וברש"י שלח (יג, טז).

יב במדבר רבה שלח (טז, יד): וַיִּבְּאוּ עַד נַחֲל אַשְׁכֵּל (שלח יג, כג). לא רצו ליטול מפירות ארץ ישראל, אילולי פֶּלֶב ששלף את הזיין וירץ לפניהם ואמר להם אם אין אתם נוטלים או אתם הורגים אותי או אני הורג אתכם, לא היו נוטלים. לפיכך אם לא הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרְכָה רָגְלָךְ בָּהּ לָךְ תְּהִיָּה (יהושע יד, ט).

טו

ובזה יבואר למה נטלו משמו דייקא אות ה'.

כי על פי משמעות הלשון, הרי שם הוֹשֵׁעַ פירושו שיושע את עצמו, ומשה הוסיף לו אות י' [וגם לא נטל ממנו האות ה"א], לרמז שגם הוא ישתדל להושיע את עצמו, וגם שהקב"ה יסייע בידו, כי האדם צריך לעשות ההתחלה, והש"ת יהא גומר בעדו הענין לטובה^{טז}. ועל זה מורה שם הוֹשֵׁעַ, ששניהם צריכין לסייע בזה. אמנם לאחר שראו כי יהושע לא ביטל יצרא דעבודה זרה מחמת גודל הענוה שבו, ומזה ראו שהוא עצמו לא עשה כלום בזה אפילו ההתחלה, לכן נטל כאן הכתוב ממנו אות ה' שזה מורה על פעולת עצמו מקודם, והזכירו רק בשם יְשׁוּעַ, שזה מורה רק על מה שהקב"ה הוא המושיע.

טז

אמנם האמת הוא דמה שלא ביטל אותה יהושע בימיו, זהו מפני שהבין שבאמת עדיין לא הגיע אז הזמן הראוי לזה^{יז}, והיו צריכים לעבור עוד על אותן הנסיונות שבכל אותן הדורות. אלא שאף על פי כן מגנה אותו הפסוק על שלא ביטל אותו, כי קצת מכשול ופגם היה בזה, כי הוא מצדו היה לו לבקש רחמים על זה גם בימיו.

יז

הקדמה לַיְשׁוּב קוּשִׁיא נ

ועתה נבאר הכתוב למאן דאמר דלא קדשה לעתיד לבא, דלדידיה קאי הך פ' לא עָשׂוּ, על ענין מה שקידשו את הארץ בקדושה שניה שבימי עזרא.

יח

ויבואר בזה, דהנה כתב הרמב"ם^{יט} בענין קדושת בית המקדש והעזרה, שלא במעשה עזרא נתקדש המקום, כי לא היה אז לא מלך ולא אורים ותומים. ובמה נתקדשה, בקדושה ראשונה שקדשה שלמה לשעתו ולעתיד לבא. [מה שאין כן בקדושת 'הארץ', לענין מעשרות ושביעית, לא נתקדשה בקדושה ראשונה גם על לעתיד, והוצרך עזרא לקדשו מחדש. אבל קדושת עזרא נתקדשה גם לעתיד, ולכן גם כהיום נוהג בה קדושת הארץ].

^י ועיין עוד בענין זה להלן בהדרוש של ליל שמיני עצרת.

^י ועיין עוד בזה באורך בדברי יואל לסוכות (אות יח, מיום א' דסוכות שנת תשכ"ז) בטעם שלא ביקש יהושע רחמים על זה, ובביאור דברי הגמרא ערכין. ועיין שם עוד (באות כ, ואות י) מה שביאר עוד בזה.

^{טז} ברמב"ם (בית הבחירה ו, יטו): בית דין שרצו להוסיף על ירושלים, או להוסיף על העזרה, מוסיפין וכו'. ○ אין מוסיפין על העיר או על העזרות אלא על פי המלך ועל פי נביא, ובאורים ותומים, ועל פי סנהדרין של שבעים ואחד זקנים וכו'. וכיצד מוסיפין על העיר, עושין בית דין שתי תודות וכו'. וכן אם הוסיפו על העזרה, מקדשין אותה בשיירי המנחה וכו'. ○ כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכסדר הזה, אין קידוש גמור. וזה שעשה עזרא שתי תודות, זכרון הוא שעשה, לא במעשיו נתקדש המקום, שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותומים. ובמה נתקדשה, בקדושה ראשונה שקידשה שלמה, שהוא קידש 'העזרה וירושלים' לשעתו, וקידשן לעתיד לבא. ○ ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה 'ראשונה' קדושה לעתיד לבוא, ובקדושת שאר ארץ ישראל לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן, לא קדשה לעתיד לבוא. לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה, ושכינה אינה בטלה, והרי הוא אומר (בחקותי כו, לא) וְהִשְׁמֹתִי אֶת מִקְדָּשִׁיכֶם ואמרו חכמים (מגילה כח). אף על פי ששמומין, בקדושתן הן עומדים. אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כיבוש רבים, וכיון שנלקחה הארץ מדיהם, בטל הכיבוש, ונפטרה מן התורה ומעשרות ומשביעית, שהרי אינה מן ארץ ישראל. וכיון שעלה עזרא וקידשה, לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה, ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא 'השנייה', הוא מקודש היום, ואע"פ שנלקח הארץ ממנו, וחייב בשביעית ובמעשרות, על הדרך שביארנו בהלכות תרומה.

והשיג הראב"ד^{טו} על מה שכתב הרמב"ם דקדושה 'ראשונה' של המקדש והעזרה קידשה שלמה גם לעתיד לבא, וכתב שם דסברת עצמו הוא, ולא ידעתי מאין לו.

וכתב עוד הראב"ד, שאפילו לרבי יוסי דאמר קדושה 'שניה' קידשה לעתיד לבא, לא אמר אלא לשאר ארץ ישראל, אבל לירושלים ולמקדש לא אמר. וכתב הטעם לזה, לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות, ולהתקדש קידוש אחר עולמי, בכבוד ה' לעולם^{יז}. כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו.

עד כאן דברי הראב"ד ז"ל^{יח}.

יט

ועל פי הטעם שכתב הראב"ד על מה שעזרא לא קידש המקדש על לעתיד, לפי שידע שעתידיים להתקדש עוד לעתיד לבא בבנין בית השלישי בקידוש עולמי, לפי זה יתכן דהיינו נמי טעמא דמאן דאמר דסבירא ליה גם בקדושת הארץ שקידש יהושע בן נון, דקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא. דזהו מפני שעיקר קידוש ארץ ישראל יהיה לעתיד לבא, לאחר שיהיה הבירור הגדול ויתבערו רשעים מן הארץ, שאז תהיה קדושה יתירה ונצחית בקדושת הארץ.

וכמו שכתב הראב"ד במסכת עדיות^{יט} שלעתיד לבא בעת הגאולה ילכו ישראל אל אותו המדבר שהיו שם ישראל בצאתם ממצרים, וכמו שמוכיחים הפוסקים^{יז}, ושם יהיה הבירור הגדול, דמי שראוי לעשות תשובה שלימה יתקרב, ומי שחס ושלום אינו ראוי לזה יאבד ח"ו.

^{טו} בהשגת הראב"ד (שם, יד): בקדושה ראשונה שקידשה שלמה. אמר אברהם, סברת עצמו היא זו, ולא ידעתי מאין לו. ובכמה מקומות במשנה (מערש שני א, ה) אם אין מקדש ירקב, ובגמרא אמרו (כבא מציעא נג, וסנהדרין קיג, ומכות כ) דנפול מחיצות. אלמא למאן דאמר קדושה 'ראשונה' לא קדשה לעתיד לבא, לא חילק בין מקדש לירושלים לשאר ארץ ישראל. ○ ולא עוד אלא שאני אומר שאפילו לרבי יוסי (אולי צ"ל ר' ישמעאל בר' יוסי, ע"י ערכין שם, ועוד) דאמר קדושה 'שניה' קידשה לעתיד לבא, לא אמר אלא לשאר ארץ ישראל, אבל לירושלים ולמקדש לא אמר. לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות, ולהתקדש קידוש אחר עולמי בכבוד ה' לעולם. כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו.

^{יז} מלשון הפוסק (תהלים קד, לא) 'יהי כבוד ה' לעולם וגו'.

^{יח} ועיין בכסף משנה שם, מה שכתב לתרץ דברי הרמב"ם בכל זה, ואכמ"ל.

^{יט} דאיתא במשנה עדיות (ב, ט): 'האב זוכה לבן, בנאי, ובכח, ובקשר, ובחכמה, ובשנים, ובמספר הדורות לפניו והוא הקץ, שְׁנָאָמֶר (ישעי' מא, ד) קרא הדורות מראש, אף על פי שְׁנָאָמֶר (לך טו, יג) וְעָבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אֲרָבַע מֵאוֹת שָׁנָה, וְנֶאֱמַר (שם, טז) וְדוֹר רְבִיעִי יֵשׁוּבָה הָהָה'.

ועל זה כתב בפי' הראב"ד שם [הנרפס על המשנה שבגמרות]: ובמספר הדורות לפניו והוא הקץ וכו'. פירוש, כל הקצים שהקב"ה נותן, בחשבון דורות הוא נותן, ואע"פ שקובע הקץ בשנים, והאי דקאמר לפניו הוא הקץ, מפני שאין דרכו לגלות קץ הדורות, לא גלה אותו לאדם אלא לאברהם לבדו בגלות מצרים אלא לפניו הוא גלוי קץ הדורות וכו'. ○ ואני תמה למה הוא נזכר ב' קצים, בשנים, ובדורות. ועוד קשה לי הא דתננין אף על פי שנאמר וְעָבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם וכו', ואמר דוֹר רְבִיעִי יֵשׁוּבָה הָהָה, מאי 'אף על פי' איכא הכא, והלא זה קץ לשעבוד, וזה קץ לביאת הארץ, ובין זה לזה מ' שנה שעמדו במדבר. ○ ונראה לי דהאי דקאמר ובמספר דורות לפניו הוא הקץ, הכי נמי קאמר, כלומר אף על פי שניתן 'קץ' לגלות ישראל ולשעבוד שלהם 'בשנים', מכל מקום לענין הטובות והנחמות האמורות להם, במספר 'הדורות' הוא תולה, לפי [מה] שהוא רואה את 'הדור' זכאי, ומתגלגל עמהם עד שמגיע לאותו הדור. וכן היה בשעבוד מצרים, אף על פי שנאצלו בסוף אֲרָבַע מֵאוֹת שָׁנָה, לא שבו לשבת בארץ עד דורו של יהושע, וכן היה בגלות בבל, לסוף שבעים נגאלו, שהוא שתים לדוריו, אבל לירושלים לא נבנתה עוד סוף שלשים ושתים לארחתששת וכו'. ○ וכן לימות המשיח, כשיגאל אותם הקב"ה לא יכנסו מיד לארץ, אבל יוליך אותם למדבר העמים, כנבואת יחזקאל (יז).

^{יז} ביחזקאל (כ, לה), ובהושע (ב, טז). וכן מבואר בפי' רש"י והרד"ק שם.

ועל כן כל זמן שעדיין ישנו עוד תערובות בישראל מן הערב רב והרשעים, ולא נתקיים הברור הזה, לא רצו לקדש אותה קדושת עולמים.

כ ישוב קושיא ג

ממילא אתי שפיר המשך הפסוקים גם למאן דאמר זה דסובר דלא קידשה לעתיד לבא, שהתחיל לומר וַיַּעֲשׂוּ כָל הַקָּהָל סֻכּוֹת, שקיימו מצות סוכה שהוא מורה על ההתבדלות מן הערב רב וכנזכר לעיל, וממשיך דמהאי טעמא לא עשו כן מימות יהושע בן נון, היינו שיהושע בן נון לא קידש את הארץ בקדושת עולמים, מכיון שבימיו לא נעשה עוד ההתבדלות בשלימות, [ובפרט כשעדיין לא נתבטלה אז יצרא דעבודה זרה].

ונמצא דאף על פי שבסיפא דקרא לא קאי על מצות סוכה, מכל מקום יש לזה שייכות עם מצות סוכה שהזכיר ברישא דקרא, כי אלו הב' ענינים הא בהא תליא, שעל כן קידש יהושע בן נון את הארץ רק לשעתה, ולא קידשה לעתיד לבא, מפני צורך וחיוב ההתבדלות מן הערב רב ועובדי עבודה זרה, שעל זה מורה גם מצות הסוכה.

כא ישוב קושיא ב (באופן ראשון)

ובזה יש לפרש למה עושים אגד זה בחג הסוכות דוקא. דלכאורה היה מקום לחשוב דלאחר שאוגדין אותם יחד ארבעת המינים, אם כן יהא מותר גם להתחבר בפועל עם בני אדם כאלו, ועלול ליפוק מיניה חורבא. ועל כן כדי להוציא מסברא זו צוותה התורה לעשות זה דייקא בחג הסוכות, שאז מקיימים מצות סוכה שהיא מורה על הפירוד והתבדלות מן הערב רב, ומזה נלמד דאמנם בפועל אסור לנו להתחבר עם בני אדם כאלו שאין להם תורה ומצות, אף שאנו עושים רמז לכפר אלו על אלו^{כא}.

כב
ובזה יש ליתן טעם על מה שנוהגים לקיים מצות נטילת לולב בתוך הסוכה^{כב}, לפי שמצות סוכה מורה על ההתבדלות מן הערב רב, שהוא ההיפך מהרמז שבאגוד

^{כא} ועיין עוד בביאור ענין זה באורך, בדברי יואל לסוכות (אות ב, ואות ד).

^{כב} כמבואר בשער הכוונות (הקדמה לדרושי סוכות): והנה טוב הוא שאחר עלות השחר שהוא כבר יום, קודם שתתפלל, תטול הלולב בתוך הסוכה ותברך עליו, ואחר כך הד' נענועים של הלל יהיו בבית הכנסת וכו'. ובפרי עץ חיים (שער הלולב, פ"ג): טוב לברך תחלה קודם התפלה בהיותך בביתך, בסוכה עצמה. ואחר כך שאר הנענועים והקפה, יהיה בבית הכנסת. ויותר טוב לברך אחר העמידה קודם הלל בהיותך בסוכה, אך מפני הרואים תעשה כנ"ל.

והובא זה גם במגן אברהם (או"ת תרנא, יז) וז"ל: יברך תחלה בסוכה על הלולב, ואחר כך יעשה שאר הנענועים בבית הכנסת. של"ה (תושבע"פ מסכת סוכה, פרק גר מצוה) בשם האר"י. – וכן כתב עוד המגן אברהם (תרנב, א) וז"ל: ושל"ה כתב, שינענע בסוכה קודם הליכתו לבית הכנסת, עיין שם. [ועיין בזה גם בכרכי יוסף (תרנב, א) והביאו בשערי תשובה (שם, א)].

ועיין עוד בכף החיים (תרמד, ג) שמסיים על זה וז"ל: ועל כן יש נוהגין לעשות סוכה סמוך לבית הכנסת, כדי שתיכף אחר חזרת תפלת שחרית נכנסין שם לברך על הלולב ולעשות נענועי הלל, ונמצא מקיימים שניהם, ברכה בזמנה [אחר חזרת התפלה וקודם ההלל, וכמבואר בשו"ע שם], ובתוך הסוכה.

הלולב, ובזה אנו מראים שאמנם בפועל אסור להתחבר עמהם, ושרק בשעת נטילת לולב אוגדים אותן יחד לְרַמֵּז בעלמא, כדי לכפר גם עליהם, אבל לא בפועל.

כג

ישוב קושיא ב (באופן שני)

ועוד אפשר לומר שיש בזה מעלה מה שאוגדין ארבעת המינים יחד, בחג הסוכות דייקא.

והוא על פי מה שפירש בקדושת לוי^כ על דברי התנחומא^א דלעיל, שביום ט"ו הוא ראשון לחשבון עונות, דהכוונה שבחג הסוכות עושין תשובה מאהבה, ובתשובה מאהבה הרי הזדונות נעשין כזכיות^ב, ועל כן הוא ראשון לחשבון עונות, שאז אנו מחפשיין אחר העונות ששבו עליהם, כדי שיהיה מהן זכיות יותר, עכ"ד.

כד

והנה הצדיקים אין להם זכיות כאלו, כי לא היו להם עונות מעולם. ועל כן אוגדים ביחד הד' מינים הרומזים על כל הד' כתות שבבני ישראל, כדי שיצטרפו גם הצדיקים עם הבעלי תשובה שמבקשים מהם זכיות כאלו שנעשו מהעונות שנתהפכו לזכיות, וזה מעלה יתירה הוא להצדיקים שניתוסף גם להם זכיות רבות כאלו.

כה

[קושיא ו']

ובזה אפשר לפרש מה דאיתא במדרש^כ דמי שיושב בסוכה בזמן הזה, זוכה ויושב לעתיד בסוכה של סדום. והוא פלאי, וצריך ביאור.

^{כב} בקדושת לוי פרשת האזינו: דאיתא (בתנחומא) וְלִקְחֶתֶם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, וכי ראשון הוא וכו', אלא ראשון לחשבון עונות. שלכאורה אין לו ביאור, כאשר האריכו למעניתם המפרשים הקדמונים. • והנראה, כי באמת נכון הדבר שבימים האלו מראש השנה עד יום הכפורים כל איש ואיש בודאי עניו פקוחות על כל דרכיו לשוב אל ה', איש לפי שכלו יהולל, ולפי מדריגתו מפרד ה' ומהדר גאונו בקומו לשפוט הארץ, כי קרוב יום ה' ומי יכול להצטדק בדיון, ומי הגבר אשר לא יירא ואיזהו נפש אשר לא תעונה כי יבא להיות נשפט לפני שופט כל הארץ על כל מעשיו, הלא הִתְרַד על דבר ה' יעשה בְּמִרוֹם הַר שְׁכָלוֹ לתקן את אשר עָוָה, והתשובה נקרא תשובה מיראה. • ואחר יום הכפורים (בימי חג הסוכות) כשעוסקין במצות סוכה ולולב וד' מינים, וצדקה כיד ה' הטובה, בנדבה וחובה, לעבוד את עבודת ה' בשמחה וטוב לב, אזי התשובה הזאת תשובה מאהבה. • וידוע מאמר חכמינו ז"ל (יומא פו: ומובא להלן) שעל ידי תשובה מיראה הזדונות נהפכו לשגגות, ועל ידי תשובה מאהבה הזדונות נהפכו לזכיות כאשר איתא שם. והקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו הרוצה בתקנות השבים לפניו באמת ובאהבה וכו', על כן בחג הזה שאנו באים לחסות בצל ש-די על ידי מצות ומעשים טובים מאהבת השי"ת, אז מוֹנֶה העונות לידע כמה מצות יהיה חילוף העונות. מה שאין כן עד סוכות שהוא מיראה, אזי לא ימנה כלל, שעדיין הם שגגות. אמנם בסוכות שאז הוא מאהבת ה' אז השי"ת מונה וסופר העונות כדי שיתהפכו לזכיות ויהיו מליצים טובים על ישראל. וזהו פירוש ראשון, הוא שנקרא החג הזה ראשון, כי לו משפט להקרא ראשון על שיש בו מעלות חשבון העונות. ואזי הוא משפיע לנו טובה וברכה, כאשר רצונו יתברך להשפיע תמיד וכו'.

^{כד} כמבואר בגמרא יומא (פו:): אמר ריש לקיש, גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות, שנאמר וכו'. איני, והאמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכיות, שנאמר וכו'. לא קשיא, כאן מאהבה, כאן מיראה.

^{כה} בילקוט שמעוני אמור (רמז תרג): דבר אחר וְסָפָה תִּהְיֶה לְצַל יוֹמָם (ישעי' ד, ח), כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה, הקב"ה מיסך עליו מן המזיקין שלא יזיקו אותו, שכן הוא אומר (תהלים צא, ד) בְּאֶבְרָתוֹ יִסֵּךְ לָךְ. • כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה, הקב"ה נותן לו חלק לעתיד לבוא בסוכתה של סדום, שנאמר (סם ט, ח) אֱלֹקִים דָּבַר בְּקִרְשׁוֹ אֶעֱלֶה אֶחְלָקָה שָׁכֶם וְעִמָּךְ סִכּוֹת אֲמַדְדָּה, מהו עִמָּךְ סִכּוֹת, זו סוכתה של סדום שהיתה מסוככת בשבעה אילנות שהן מסוככות זו על גב זו, גפן תאנה ורמון ופרסק ושקדים ואגוז ותמרים על גביהם. •

כו

ישוב קושיא ו

אמנם לפי האמור יש לומר, כי מפני שלעתיד לבא בודאי יעשו הכל תשובה מאהבה, ויהיו כל הזדונות מתהפכין לזכיות. ואז נמצא שמאנשי סדום יהיו להם זכיות הרבה מאד. וממילא מי שיושב בסוכה בזמן הזה בחג הסוכות, שהוא הזמן שעושין תשובה מאהבה, יזכה לעתיד ליטול חלק אף בסוכה של סדום, וכמו עתה שנוטלין בסכות זכיות כאלו שנתהוו מן הזדונות, ואז יתרבו זכותים כאלו פי כמה^{כז}.

כז

ישוב קושיא א - לדרכינו

ולדרכינו דלעיל, אפשר לומר עוד פירוש אחר בענין ראשון לחשבון עונות. כי על ידי שאוגדים עכשיו יחד כל המינים, שזה רומז על הצטרפות הד' כתות לכפר אלו על אלו, אז הזמן גרמא לחשוב בעצמם היכן ובאיזה מדרגה הם עומדים בעבודה זו של התבדלות מרשעים^{כח}. ועד עכשיו לא היה עבודה כזאת כל כך, מכיון שלא היה לנו עמהם שום התחברות כלל. אבל עתה על ידי שאוגדים הד' מינים לרמז על כולם, ונמצא שיש קצת שייכות עמהם ברמז ובמחשבה, אבל באמת ההתקשרות עמהם בפועל הוא קשה ומזיק מאוד, וסכנה כרוכה בצידה, ועל כן צריכין עתה לעשות חשבון על זה עצמו, שלא להקל ח"ו להתחבר עמהם.

כח

ברכת הקודש

והשם יתברך יעזור שנזכה לעשות תשובה שלמה, ולהתדבק בדרך התורה והמצוות. ונזכה לישועה השלימה, בנחת ובשמחה. והשם יתברך ישמח לבות בני ישראל, ויתרומם קרן התורה וישראל, בהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

* * *

דבר אחר כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה, הקב"ה מושיבו בסוכתו של ליתן לעתיד לבוא, שנאמר (איוב מ, לא) הִתְמַלֵּא בְּסֻכּוֹת עוֹרָיִךְ.

^{כז} ועיין ענין זה ביתר ביאור בדברי יואל לסוכות (אות יב), משנת תשי"ט, כי האנשי סדום נתגלגלו ונתקנו בהששים רבוא ישראל שיצאו ממצרים.

^{כח} ומה שעל ידי התחברות יש גם לו חלק בעונותם, וכמבואר באבות דרבי נתן (ל, ג) כל המדבק בעוברי עבירה, אע"פ שלא עשה כמעשיהם, הרי זה מקבל פורענות כיוצא בהן. ובזה מובן היטב ענין ראשון לחשבון עונות, אם גם עונות של הרשעים יצטרפו לחשבוננו. (כדרך אפשר).

ליל שמיני עצרת תשט"ז

א

קושיות ודקדוקים בעניני שמיני עצרת

קושיא א

בפייט של מערבית^כ, שמיני הוכן לנאמנה, תן חלק לשבעה וגם לשמונה, ביום השמיני.

והוא על פי דברי המדרש^{כט} שעל פסוק זה (קהלת יא, ב), שדרשו תן חלק לשבעה, אלו שבעת ימי סוכות, וגם לשמונה, ביום שמיני עצרת.

(א) וצריך ביאור להבין הכוונה בדרשה זו [ובמה בא להשוות יום שמיני עצרת, לז' ימי סוכות].

ב

קושיא ב

בסוף פרשת פינחס, ביום השמיני עצרת תהיה לכם, כל מלאכת עבודה לא תעשו. ופירש רש"י, עצרת, עצורים בעשיית מלאכה.

(ב) וקשה שהרי אמר אחר כך להדיא כל מלאכת עבודה לא תעשו, ואם כן הרישא לפי פירש"י הוא כפול ומיותר, דלאיזה צורך הוצרך עוד להקדים עצרת תהיה לכם.

ג

ישוב הקושיות

הקדמה לישוב קושיא ב

ואפשר לומר, דהנה בענין שמיני עצרת אמרו חזו"ל^א, לפי שכל ימות הרגל הקריבו כנגד שבעים אומות, וכשבאין ללכת אמר להם המקום, בבקשה מכם עשו לי סעודה קטנה, כדי שאהנה מכם, ולכן הקריבו בשמיני עצרת רק פר אֶחָד וְאֵיל אֶחָד, שהוא כנגד ישראל, לומר התעכבו לי עוד מעט, ככנים הנפטרים מאביהם והוא אומר להם קשה עלי פרידתכם, עכבו עמי עוד יום אחד.

^כ ואצל רבינו נהגו לזמר פיוטים אלו של מערבית בשעת סודת ליל י"ט, וכמנהג כמה צדיקים. ועיין בזה בזמירות דברי יואל (אות שלד, ובהערות שם).

^{כט} בקהלת רבה (יא, פסוק ב): תן חלק לשבעה וגם לשמונה וכו', רבי לוי אמר, תן חלק לשבעה, אלו ז' ימי הסוכה. וגם לשמונה, ביום שמיני עצרת.

^ל ברש"י פינחס (כט, לה): עצרת תהיה לכם. עצורים בעשיית מלאכה (ועי' חגיגה יח). דבר אחר עצרת, עצרו מלצאת. מלמד שטעון לינה.

^{לא} הובא ברש"י שם (בהמשך): ומדרשו באגדה, לפי שכל ימות הרגל הקריבו כנגד ע' אומות, וכשבאין ללכת, אמר להם המקום בבקשה מכם עשו לי סעודה קטנה, כדי שאהנה מכם. פר אֶחָד וְאֵיל אֶחָד. איל כנגד ישראל, התעכבו לי מעט עוד. ולשון חיבה הוא זה, ככנים הנפטרים מאביהם, והוא אומר להם קשה עלי פרידתכם, עכבו עוד יום אחד. משל למלך שעשה סעודה וכו', כדאיתא במסכת סוכה (נה:).

ועיין בגמרא סוכה (נה:): אמר רבי אלעזר, הני שבעים פרים כנגד מי, כנגד שבעים אומות. פר יחידי למה, כנגד אומה יחידה. משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו עשו לי סעודה גדולה, ליום אחרון אמר לאוהבו עשה לי סעודה קטנה, כדי שאהנה ממך. ○ אמר רבי יוחנן אי להם לעובדי כוכבים שאבדו ואין יודעין מה שאבדו, בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר עליהן, ועכשיו מי מכפר עליהן. [ועיין עוד בזה בתחומא פינחס (סימן טז) ובבבבד רבה (כא, כד)].

ד

והיוצא מזה כי משונה עבודתן של ישראל בשמיני עצרת מבשאר ימות החג, כי בשאר ימי החג היו מקריבים קרבנות הרבה בפועל, מה שאין כן בשמיני עצרת שהיה הקרבן מועט, רק פר אחד ואיל אחד. ובאמת לפי גודל מדרגתן של ישראל ביום השמיני, שנתעלו ישראל להיות דבוקים בדביקות עצום להשי"ת, בוודאי שיש להם השתוקקות גדולה להקריב קרבנות בפועל עוד יותר מבז' ימי החג שעברו. אלא דמאחר שהשי"ת ציוה להקריב רק פר אחד, אי אפשר להם להקריב יותר ממה שנצטוו. אמנם מאחר שרצונם ומחשבתם הוא להקריב הרבה קרבנות, נחשב להם אותו ההשתוקקות והרצון כאילו הקריבו בפועל. ונמצא שעיקר העבודה בשמיני עצרת הוא רק במחשבה, שהרי במעשה לא הקריבו אלא קרבן מועט.

ה

ישוב קושיא ב

והנה איתא בגמרא^ב דשעיר ראש חודש מכפר על שאין לה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, ויליף לה משום דכתיב ביה (פינחס כח, טו) וּשְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת לַה', ודרשין שהוא על חטא שאין מכיר בו אלא ה'. ועל דרך זה יש לפרש לשון כזה על ענין המחשבה, שהוא ענין שאין ידוע אלא לפני ה'.

ו

ובזה יבואר הפסוק שלפנינו, שאמר כָּל מְלֹאכֶת 'עֲבֹדָה' לא תַעֲשׂוּ, דהקרבנות נקראין בשם 'עבודה' סתם, והכוונה שלא תקריבו היום קרבנות הרבה בפועל המעשה, אלא וְהִקְרַבְתֶּם עֲלֶיהָ אִשָּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ 'לה', בעבודה שאינו מכיר בו אלא ה', והיינו עבודת המחשבה, שתהיה לכם הרצון והמחשבה להרבות בעבודה לה', אלא שבפועל נאמר כָּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לא תַעֲשׂוּ.

וממילא מיושב כפל הלשון שבפסוק (קושיא ב), שהרי לפי זה הסיפא לא קאי עוד על סתם מלאכות רק על עבודת הקרבנות. ורק הרישא שאמר עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם, זה קאי על סתם איסור מלאכה ביום טוב, וכפירוש רש"י בזה.

ז

הקדמה לישוב קושיא א

והנה כבר אמרתי ביום א' דסוכות^ג, על מה שהמפרשים^ד פירשו מה שהזכיר

^ב בגמרא שבועות (ט): על שאין בה ידיעה בתחלה ולא בסוף, שעירי רגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרין, דברי רבי יהודה. אמר רב יהודה אמר שמואל, מאי טעמא דרבי יהודה, אמר קרא וּשְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת לַה' [פירש"י: בראש חודש כתיב], חטא שאין מכיר בו אלא ה', יהא שעיר זה מכפר וכו'. אשכחן שעירי ראשי חדשים, שעירי הרגלים מנלן וכו', איתקוש שעירי רגלים לשעירי ראשי חדשים וכו'.

^ג בסעודה ג' (שחל בשבת), וכבר הדפסנו דרוש ההוא בחלק א' של זה הקונטרס.

^ד ברש"י אמור (כג, מג), וכן בשאר המפרשים שם. נוכח העתקנו בחלק א' של הקונטרס כל המקורות של המאמרים דלהלן, ואין מן הצורך לכפול הדברים].

הכתוב טעם מצות ישיבת סוכה, פי 'בספות' הו'שכתי את בני ישראל, שהוא זכר לענני פָּבֹד. וכן כתב הטור^ל.

ולכאורה קשה על זה, דהרי באמת הוא פלוגתא בגמרא^ל, דרבי אליעזר אומר ענני כבוד היו, ורבי עקיבא אומר סוכות ממש עשו להם. ואנן קיימא לן בכל מקום דרבי אליעזר ורבי עקיבא הלכה כרבי עקיבא^ל, ואם כן צריך ביאור למה פסקו כן כרבי אליעזר שהוא זכר לענני כבוד.

והמזרחי כתב^{לח} [וכן הסכים הטורי זהב]^ט שעל כן פסקו כרבי אליעזר, מפני שלשון הפסוק מסייע לו, כי מהלשון פי בספות 'הו'שכתי' משמע שהוא על ידי הקב"ה. ואם כדברי רבי עקיבא שהיו סוכות ממש, שהוא מעשי בני אדם, לא שייך לומר 'הו'שכתי', אלא על כרחך משמע כרבי אליעזר דכוונת הכתוב הוא על ענני הכבוד. אבל גם זה הוא פלא להכריע הלכה בין תנאים ממשמעות הפסוק, דהלא גם התנא שכנגדו ידע פירוש הפסוק ועם כל זה לא מפרש הכי, והאיך שייך שאנחנו נכריע נגדו ממשמעות הקרא.

וביאתי בזה, דבאמת הכל מודים שהיו במדבר ענני כבוד, כי כמה פסוקים מוכיחים כן, וכן במיתת אהרן נאמר (חקת כ, כט) וַיֵּרָאוּ כָּל הָעֵדָה פִּי גֹזַע אֶהְרֹן, ותרגומו וְאַתְחַזְיָאוּ, וכמו שדרשו בזה^ט שאז נסתלקו ענני הכבוד שהיו בזכות אהרן. וכן עוד פסוקים מפורשים שהיו עננים במדבר. והפלוגתא הוא רק אם עשו גם סוכות ממש. אמנם לכאורה יוקשה, דמכיון שהיו ענני כבוד, למה היו צריכין עוד לסוכות ממש. אם לחסות מזרם וממטר, הלא גם העננים היו מגינים עליהם מזה.

- וגם יש לדקדק עוד, דלכאורה אותן סוכות ממש שעשו להם, לא היה להם דין סוכה כלל, רק כדין סוכה שתחת תקרת הבית (סוכה ט:), שהרי לכאורה גם אותן הסוכות היו תחת העננים, והגם שהעננים היו בחינת סוכה כדמוכח מהפסוקים^מ, על כל פנים

^ל בטור ריש ה' סוכה (או"ח סימן תרכה).

^{לו} בגמרא סוכה (יא:).

^{לז} כמבואר בגמרא ברכות (לו:): רבי עקיבא במקום רבי אליעזר עבדינן כותיה. - ובגמרא עירובין (מו:): הלכה כרבי עקיבא מחבירו. - ובגמרא שבת (קל:): דרבי אליעזר שמותי הוא [ואין הלכה כמותו].

^{לח} בפירוש הרא"ם בפרשת אמור (שם).

^{לט} בטורי זהב (או"ח שם).

^מ בגמרא ראש השנה (ג): וַיִּשְׁמַע הַקֶּנַעֲנִי מִלֶּךְ עֶדְד (חקת כא, א), מה שמועה שמע, שמע שמת אהרן, ונסתלקו ענני כבוד, וכסבור ניתנה רשות להלחם בישראל. והיינו דכתיב וַיֵּרָאוּ כָּל הָעֵדָה פִּי גֹזַע אֶהְרֹן, ואמר רבי אבהו אל תקרי וַיֵּרָאוּ אלא וַיִּירָאוּ נפירוש^ט: נתגלו.

ובגמרא תענית (ט): רבי יוסי ברבי יהודה אומר, שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל, אלו הן, משה ואהרן ומרים. ושלש מתנות טובות ניתנו על ידם, ואלו הן, באר וענן ומן, באר בזכות מרים, עמוד ענן בזכות אהרן, מן בזכות משה. משה מרים נסתלק הבאר, שנאמר (חקת כ, א) וַתִּמָּת שָׁם מֵרִים וְכָתִיב בְּתַרְיָה (שם, ב) וְלֹא הָיָה מִים לָעֵדָה, וחזרה בזכות שניהן. מת אהרן נסתלקו ענני כבוד, שנאמר וַיִּשְׁמַע הַקֶּנַעֲנִי מִלֶּךְ עֶדְד, מה שמועה שמע, שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד נפירוש^ט: ענני ריקע וענני עשן, ושאר עננים אינן של כבוד [וכו'] (וההמשך הוא כדלעיל בגמרא ר"ה).

^{מא} עיין שם בגמרא סוכה (יא:): זה הכלל כל דבר שהוא מקבל טומאה [אין מסככין בו] וכו'. מנא הני מילי, אמר

היה לאותן סוכות דין סוכה תחת סוכה, שהתחתונה פסולה (סוכה שם). [ואם כן לא שייך לכאורה לומר שהסוכות שאנו עושים הם זכר לאותם סוכות ממש שעשו להם]. -

יא

אמנם ברוקח^{כב} כתב, שהיו צריכין לאותן הסוכות ממש, על שעת מלחמה, כשהיו צרים על האויבים, וכגון במלחמת סיחון ועוג, ומלחמת עמלק, עיי"ש. ודבר זה מובן גם בסברא, שהרי באותו זמן הוצרכו לצאת מן העננים כדי ללחום עם האויב, וכדאיתא במדרש^{כג} בפסוק 'צֹא הַלָּחֶם בַּעֲמֶלֶק' (בשלח יז, ט), צא מן הענן והלחם בו. ועל אותה שעה היו צריכים לעשות סוכות ממש להגין עליהם. [ובזה אתי שפיר גם מה שדקדקנו דהאיך היה לזה דין סוכה, דבאמת אותן סוכות ממש לא היו תחת העננים, ולא היה שייך בזה בחינת סוכה שתחת סוכה, או שתחת תקרת הבית. (דברי יואל)].

יב

ונמצא שהיו צריכין לסוכות ממש, וגם היו להם העננים שהיו סוככים עליהם. ולשניהם יש מעלה מה שאין בחבירו, דמה שהיו בתוך העננים יש בזה מעלה שהאויבים לא היה יכולים להתגרות בהם, שהרי לא יכלו לראותם כלל, [ואפילו עמלק שהיה מכשף גדול לא היה לו שליטה רק על אותן שפלט הענן]. אבל לעומת זה יש בזה חסרון שאין מנצחין האויבים משם, שהרי אין לוחמים עמהם משם. מה שאין כן הסוכות ממש שעשו להם, אף על פי שהיה בזה החסרון שהיו יכולים ללחום עמהם, אבל לעומת זה היה בזה המעלה שמשם ערכו מלחמה נגד אויבי ה' עד שנצחו והכניעו אותם. וגם ידעו בזה להודות להשי"ת על גודל הנסים שעשה עמהם בזה.

יג

אמנם עוד מעלה יתירה היתה לסוכת ענני הכבוד על הסוכות ממש שעשו להם, דכשהיו יושבים בסוכות ממש כיון שהיו נלחמים בשונאיהם והיה בזה גם פעולות בני אדם, היו עלולים לטעות ח"ו לומר כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, ולחשוב שלא הגיע להם זה בעזר אלקי, מה שאין כן בסוכת ענני הכבוד שהיה נראה עין בעין איך שכל הגנתם והצלתם הוא רק על ידי השי"ת. אלא דהסוכה של העננים, זה היה מגלה גם על הסוכות ממש כי באמת הכל הוא מהקב"ה^{כד}, ושגם כשישבו בסוכות ממש ועשו מלחמה היתה הצלתם אך בעזר אלקי, כי הוא הנותן כח לעשות חיל, ומבלעדי עזרתו לא יתכן להצליח ולפעול בשום דבר. ונמצא כי מהעננים ראו שהכל הוא מהשי"ת גם הסוכות ממש.

ריש לקיש, אמר קרא (בראשית ב, ו) 'וַאֲדָרְבָּלָה מִן הָאָרֶץ', מה אד דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ, אף סוכה דבר שאין מקבל טומאה וגידולו מן הארץ. הניחא למאן דאמר ענני כבוד היו, אלא למאן דאמר סוכות ממש עשו להם מאי איכא למימר, דתניא וכו'.

^{כב} בספר הרוקח הל' סוכות (אות ריט).

^{כג} בשמות רבה (כז, ג), ובמכילתא (סוף בשלח).

^{כד} וז"ל הרמב"ן סוף בא (יג, טז): ומן הנסים הגדולים המפורסמים, אדם מודה בנסים הנסתרים, שהם יסוד התורה כולה וכו'.

יד

[ומעתה אתי שפיר מלת 'הושַבְתִּי' גם אליבא דרבי עקיבא שסובר דסוכות ממש עשו להם, דעל שניהם אומר הכתוב כִּי בַסֻּכּוֹת 'הושַבְתִּי', שגם הסוכות ממש שעשו אני הושבתיים בהם והצלחתי במעשה ידם^{מב}. וגם אתי שפיר מה שסתמו המפרשים והפוסקים דהוא זכר לענני כבוד היו, דסוף סוף הם היו העיקר גם לרבי עקיבא. (דברי יואל)].

טו

על כל פנים יש שתי בחינות סוכות, סוכות ממש שעשו ישראל בעצמם, וגם ענני הכבוד שניתנו להם מן השמים. ומצות סוכה הוא זכר לב' הבחינות, הן על סוכת ענני הכבוד שעשה להם הקב"ה, והן על סוכות ממש שעשו להם בעצמן מעשי בני אדם, אלא שעיקר הישועה וגמר המעשה היתה מאת ה' גם בזה.

ואם כן ממצות סוכה נמצינו למדים דרך נכון בעבודת ה', דכן הוא בדרך כלל בעבודתם של בני ישראל להשי"ת, שעל האדם מוטל להיות המתחיל במעשה העבודה, שיעשה עכ"פ ההתחלה ומקצת, וכדוגמת הסוכות ממש שעשו, אבל עיקר הדבר הוא מה שיגמור ה' בעדו לטובה, וכדוגמת ענני הכבוד.

טז

והנה בחינה כזו מצינו גם בשמיני עצרת, דצריכים בני ישראל להתחיל קצת במעשה העבודה, להקריב פר א' ואיל אחד, אבל עיקר הפעולה יהיה נעשה ע"י הקב"ה, שהוא מצרף את המחשבה טובה למעשה, ומעלה עליהם כאילו הקריבו עוד הרבה קרבנות. ולטעם זה לא נצטוו להקריב הרבה קרבנות בשמיני עצרת, כמו בשאר ימי החג, להורות על ענין זה כי עלינו רק להתחיל קצת בעבודה, אבל עיקר המעשה נגמר ע"י הקב"ה ולא על ידי מעשינו.

יז

ישוב קושיא א

ובזה יבואר דרשת המדרש, תָּן חֶלֶק לְשִׁבְעָה אֱלֹו שבעת ימי הסוכות, שהם זכר לענני הכבוד, ובא לְרַמֵּז שאנו אין יכולין לעשות כלום מעצמינו, וכמו הענני כבוד שהיו רק מהשי"ת, וכמו כן הוא בכלליות העבודה לה', שהכל הוא רק בעזר השי"ת. אבל אף על פי כן אמר תָּן חֶלֶק, שגם אתה צריך לעשות קצת וליתן חֶלֶק בזה, דאף על פי שהעיקר נגמר בעזרתו ית"ש^{מג}, מכל מקום גם אתה צריך ליתן חלק ולעשות ההתחלה, וכבחינת סוכות ממש שעשו ישראל מעצמם, מלבד הענני כבוד.

יח

ושוב אמר וגם לְשִׁמּוֹנָה זה שמיני עצרת, שגם שמיני עצרת מורה על זה הבחינה שלא צוה הקב"ה להקריב בו קרבנות הרבה במעשה, כמו בשאר ימי החג, ולהורות בא שבאמת הכל נעשה רק על ידי הקב"ה, לא על ידי מעשינו, ואף על פי כן קרבן קטן חובה להקריב גם ביום שמיני עצרת, כדי להורות שאנו צריכין לעשות ההתחלה והמקצת, והשאר נעשה ונגמר מאליה בעזר הבא מהשי"ת.

^{מב} ורבי אליעזר סובר דקאי 'רק' על ענני הכבוד, כי הוא סובר דסוכות ממש לא עשו להם, וכדלעיל.

^{מג} וכן אמרו עוד בגמרא קידושין (ל: ב) אלמלי הקב"ה עזרו לא יכול לו.

יט

[ובזה מובן גם דברי הפייטן, שְׁמִינִי הוּכַן לְנֶאֱמָנָה, תֵּן חֶלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לְשִׁמוֹנָה. ורצה לומר שהוכן כח זה מן השמים, לבני ישראל שהם מאמינים בה' ונקראים 'נאמנה', שידעו שמספיק בהתחלה מאתנו, והשי"ת יגמור בעדינו, כאשר נצטווינו על דרך זה במצות סוכה שבו' ימי החג, ובקרבנות יום השמיני, שהם מורים על כך]. (דברי יואל).

כ

והנה אע"פ שאנו צריכים לעשות ההתחלה, מ"מ האמת הוא שגם זה עצמו אי אפשר לעשות מעצמנו, אלא צריכים לזה סיוע מאת הקב"ה, דבלא עזר ממרום לא יתכן לעשות כלום אפי' ההתחלה.

כא

ברכת הקודש

והשי"ת יעזור שנזכה שיושפע לנו הַשְּׁפָעַת קְדוּשָׁה מקדושת הימים טובים האלו, ובפרט מיום הזה שְׁמִינִי עֲצָרָת. ושנוכל לעשות על כל פנים המוטל עלינו לעשות, שהוא ההתחלה ומקצת. ויעזור הקב"ה שנזכה לשנת אורה, שנת שמחה, ושנת גאולה וישועה. ולהתרוממות קרן התורה וישראל, בהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

